

Jakten på det utenomjordiske

Han starter arbeidsdagen kl 0530. Samtige ferieuker hvert år investerer han i vedlikehold av et brattlendt småbruk på Sunnmøre. Elling Ulvestad er en godt jordet professor med kunnskap om den fysiske, tungdrevne verden. Han tiltrekkes av fenomener som unndrar seg forklaringer. Hans bestrebelser på å kommunisere om og med det uforståtte har gjort ham attraktiv for allmennmedisinske forskere – og NASA. Og hvis noen skulle trenge en gitarist på «Dead flowers» av Rolling Stones, er det bare å ringe.

– Mitt motto er å aldri si nei. Man må åpne opp, aldri lukke igjen. Det er lite jeg er redd for, men jeg er livredd for å stagnere. Intelligenς handler mest om mot, sier Elling Ulvestad. – Dessuten har jeg talent for å jobbe hardt og systematisk. Jeg er *veldig* lite lat, legger han til.

Det er egentlig rart at han – avdelingssjef, professor, småbruker, rockemusiker, motbakkeløper, familiefar og bergenser med selvtillit så det holder – kan si sånt uten at det fremstår arrogant eller aktiverer de defensive piggene hos samtalepartneren. Han virker oppriktig interessert i nesten alt. Et erklært unntak er fotballkamper på TV. Man kan mistenke ham for å kjede seg raskt der konkurransen har et gitt antall uniformerte deltakere, fastsatte regler og opptrukne felt. Og bare én ball i spill...!

Katt på hundeutstilling

Elling Ulvestad begynte med immunologisk og mikrobiologisk forskning i studietiden. Han ble opptatt av mulighetene kunnskap gir til å skape et bedre samfunn, men er blitt vel så fascinert av kunnskapens begrensninger. Hans mangel på frykt – noen vil mene respekt – for autoriserte «kategoriseringskeisere og prosedyrefundamentalister» har utløst betydelig debatt og irritasjon. I 2009 ble han berømt – alternativt beryktet – da han som ansvarlig for testingen av pasienter med svineinfluenta gikk offentlig ut mot myndighetenes pandemiretorikk.

– Svineinfluensapandemien og håndteringen av den er et godt eksempel på hvor sykeliggjørende prosedyrebaseret kunnskap kan være. Tidlig høsten 2009 tilsa all tilgjengelig empiri at viruset var ufarlig for de aller fleste, og dermed at massevaksinasjon var unødvendig. Likevel skred myndig-

hetene frem som om empirien ikke fantes, og det ble lagt opp til massevaksinasjon med en vaksine som produsenten selv frakjente seg ansvaret for. Vi med innvendinger ble avfeid som kunnskapsløse vaksinemotstandere som dessuten manglet etisk gangsyn. At vaksinemotstanderne tilsynelatende hadde fått en alliert bland medisinerne,

**«Svineinfluensaviruset
var en effektiv livredder
som sparte over 700
menneskeliv ved
å fortrenge andre
og farligere sesong-
influensavirus»**

og attpå til i meg som var avdelingssjef og professor i feltet, var tungt å svele for mange i familjøet. Jeg har sagt at jeg opplevde det som å være katt på hundeutstilling. Mitt budskap var å dempe frykten for viruset, ikke å så frykt for vaksinasjon som virkemiddel. Men det druknet. Helsemyndighetenes illegitime bruk av frykt for å få folk til å vaksinere seg fant jeg både uetisk, kunnskapsløst og ødeleggende for tilliten. I ettertid er det åpenbart at pandemiplanen aldri skulle vært fulgt. Sammenlikner vi svineinfluentaen med ordinære sesong-influensaer, finner vi at svineinfluensaviruset var en effektiv livredder som sparte over

700 menneskeliv ved å fortrenge andre og farligere sesonginfluensavirus.

– Og nå maner du til større ydmykhet blant dine egne i debatten om borreliose?

– Mitt første vitenskapelige prosjekt dreide seg nettopp om å lage en diagnostisk test for påvisning av smitte med *Borrelia burgdorferi*. Jeg har fulgt med fagfeltet siden den gang, og ser at vi fortsatt mangler mye på å forstå borreliosesykdommen. Pasienter med uforskarte lidelser møter fordommer og irritasjon. Mitt utgangspunkt er at disse pasientene er syke, men vi vet ikke hvorfor. Slik presser de grensen for kjente forklaringsmodeller. Tenk på hvordan mitt eget fag har beveget seg i løpet av de siste par hundre årene, fra miasmeteorien via oppdagelsen av smitteførende bakterier til dagens gryende erkjennelse av et mikrobiologisk økosystem.

Fyrbyggeren

På forhånd har Elling Ulvestad sendt meg en ryddig og omfangsrik CV – hvor det også er listet opp utenomjordisk kontakt og musikalske ambisjoner – samt et oppsummerende notat om de sakene han er opptatt av. Han gjør det vennlig klart etter det innledende håndtrykket at han oppfatter seg som «en ganske privat person».

– Men er det greit at jeg spør om bakgrunnen din? Hvor du vokste opp og hva slags folk du stammer fra?

Vi snakker alle fra et sted. Først når vi forteller til en annen, trer stedet frem nettopp som fortelling. Elling Ulvestad begynner å snakke og det virker som om han, i likhet med tilhøreren, gripes av en slags forundret begeistring underveis.

– Min far kom fra Sunnmøre der hans foreldre drev det bruket jeg har overtatt,

Foto: Marit Hommedal/NTB scanpix

Elling Ulvestad

Født i Bergen 1958

- Cand.med, Universitetet i Bergen, 1988
- Dr.med, Universitetet i Bergen 1995, professor fra 2005
- Spesialist i immunologi og transfusjonsmedisin 1995
- Avdelingsoverlege og -sjef ved Mikrobiologisk avdeling, Haukeland universitetssykehus, 1996–
- Kåret til beste foreleser, Medisinsk fakultet i Bergen, 1998
- Medlem Tenketanken ved Allmennmedisinsk forskningsenhet, NTNU, 2008–
- Nærmere 200 publikasjoner, forfatter av boken *Defending life* (Springer 2007)
- Redaktør APMIS, redaksjonell medarbeider *Naturen og Scandinavian Journal of Immunology*

Eikrem i Syvde. Farfar, som jeg har navnet mitt etter, arbeidet 45 år i Fyrvesenet.

I boken *Fyrbyggeren* om farfaren Elling Ulvestad står det: «Han hadde ansvar for bygging og vedlikehold av utallige fyr, fra Finnmark til Østfold. På Færder fyr i Oslofjorden installerte han verdens kraftigste tåkesignal. Ulvestad og arbeidslaget hans av fyrarbeidere fra Sunnmøre skapte ingeniørkunst av fremste sort.»

Fyrbyggerens fravær fra hjemmet fra april til oktober betød at Elling Ulvestads farmor fikk ansvar for familie og gårdsdrift. Hun var «en arbeidshest», men også utpreget lese- og skriveglad. I tillegg til å forfatte kronikker og kåserier var hun vararepresentant til Stortinget for Bondepartiet.

– Min far ville ut, til USA. Han begynte på medisinstudiet i Oslo, men skaffet seg på kreativt vis stipend som skitrener i Dartmouth, New England. I løpet av USA-tiden tok han en doktorgrad i germanistikk som han finansierte ved selfangst og isbjørnjakt. Studiene besto av intensiv, intermitterende, målrettet eksamslesing. Han giftet seg i USA, med min mor fra Seattle. Mine foreldre flyttet tilbake til Norge omrent da jeg – midterst av tre gutter – ble født. Far fikk samtidig tilbud om en forskerstilling

i Berlin, men min mor våget seg ikke dit med tre amerikanske barn. Husk at dette var under den kalde krigen, mens Berlinmuren ble reist. Han dro til Tyskland. Hun flyttet med oss til Eikrem, til fars foreldre.

– Hvorfor dro hun ikke bare tilbake til USA?

– Jeg har stusset over hennes beslutning i ettertid. Mor var en amerikansk bydame som ikke på noe vis oppfylte kriteriene for å trives i en norsk vestlandsbygd i 1960-årene. Levestandarden var milevis fra det hun var vant til. Ikke kunne hun norsk heller, vi snakket mye amerikansk hjemme. Men hun begynte å synge i kor og lærte seg å strikke. Vi ble på Sunnmøre til jeg var ni år gammel. Min identitet er forankret der.

Elling Ulvestad pleier sine røtter. Bokstavelig talt. I dag er Eikrem vakkert og møy-sommelig ryddet og holdt i hevd. Men først overtok faren. Han hadde gravd grøfter hele barndommen og var lut lei av innmark. Kanskje juletrær kunne være noe? Ett hundre små granplanter ble bestilt. Ved en inkurie ble ti tusen levert. Faren plantet samtlige.

– En av mine store hobbyer er heldigvis å hogge ved. For hånd, sier Elling Ulvestad forsonlig. Hans yndlingsord er «mulighets-betingelser».

Han og hans kone har fire barn sammen, den eldste og yngste egenproduserte, de to midterste fra Colombia. Yngstemann skrek hver natt det første leveåret. Snakk om mulighetsbetingelse!

– Jeg har alltid vært interessert i filosofi, og i og med at jeg måtte være mye oppet med barnet, fikk jeg bruk til annet enn å sove. Jeg kjøpte bøkene til grunnfag i filosofi, og leste mens jeg vugget ham. Til slutt hadde jeg en grunnfagseksamen.

Can you hear me?

I 2007 ga Elling Ulvestad ut boken *Defending life*, med undertittelen *The nature of host-parasite relations* på prestisjefylte Springer forlag. Det første som møter leseren er følgende sammenstilling av sitater på tittelbladet, en stuntpoetisk prolog og programerklæring:

«Sisyphus was condemned by the Gods to ceaselessly roll a rock to the top of a mountain whence it would roll down by its own weight.» (*Greek mythology*)

«The struggle itself towards the heights is enough to fill a man's heart.

One must imagine Sisyphus happy.» (*Albert Camus*)

«Scientific endeavour is academic rock'n rolling.» (*Anonymous*)

«It's only rock'n roll but I like it.» (*The Rolling Stones*)

Til daglig er han avdelingssjef og trives godt i rollen.

– Det å være sjef for cirka 100 ansatte, hvorav 12 er leger, stiller krav til fleksibilitet, men også ryddighet i argumentasjonen.

Uansett hva Elling Ulvestad måtte tenke høyt og utradisjonelt om, kan ingen mistenke ham for å være en akademisk hippie med hang til nyreligiøst svermeri. Hans profesjonelle nettverk strekker seg fra den tverrfaglige tenketanken initiert av Allmennmedisinsk forskningsenhet i Trondheim til internasjonale romforskere med ambisjoner om en dag å kunne kommunisere med andre livsformer langt der ute. Elling Ulvestads metode er Hegels lære om dialektikken.

– Når jeg har kommet frem til noe jeg tror er riktig, tvinger jeg meg alltid inn i en annen posisjon, ut av komfortsonen. Jeg triggles både av alle de uforskarte symptomene som medisinerne i en uselektert førstelinje møter, og vissheten om at det må finnes livsformer i universet som vi foreløpig ikke kan forholde oss til. Samarbeidet med allmennmedisinske forskere gir meg enorm glede.

– Men NASA?!

– Romforskning i teknisk forstand har jeg null peiling på. Derimot er jeg fascinert av utenomjordisk liv som en kommunikativ

utfordring. Jeg tilhører et fagmiljø, biosemiotikk, der biologi oppfattes som en grunnleggende relasjonell vitenskap. NASA inviterte meg etter at noen hadde hørt meg si at biosemiotikk er det «språket» man kunne tenke seg å «snakke» i møte med våre ukjente venner i verdensrommet. Romforskerne var interessert i biosemiotikk som tenkemåte. Overført til medisinen tenker jeg at sykdommen kronisk utmattelsessyndrom (CFS) er et eksempel på utenomjordisk liv – i metaforisk og metodisk betydning.

– Og sånt kommer du unna med...

– Min biologiske forankring er min styrke. Jeg kan krysse mange fagfelt. Rettensnoren er at jeg kan tillate meg å tenke om alt, men aldri spekulativt. Empiri – egen

«Biosemiotikk er det «språket» man kunne tenke seg å «snakke» i møte med våre ukjente venner i verdensrommet»

eller andres – er forutsetningen, at teoriene er jordet. Den intellektuelle utfordringen i forskning er å forsøke å koble sammenhenger som ikke er intuitive. Resten er arbeid.

Med Elling Ulvestads bakgrunn gir det mening at han forstår livet i alle former som språklig, relasjonelt, ikke-avgrensbart. Han bruker ordet «elske» om sitt forhold til makrofagen. Hans kollega i den allmennmedisinske tenketanken, professor i filosofi Arne Johan Vetlesen, kaller samme celle for «en hermeneutisk aktør». Det mikrobiologiske universet består av kommuniserende, adaptive skapninger, hvorav noen ytterst få gjør skade. Mange av de farligste har vi selv oppdratt til mordere.

– Medisinfaget holder seg med gammeldags krigsmetaforer, som om mikrobene er fiender. Tenk på at det finnes noe sånt som ti millioner arter bakterier, av dem er kanskje 1 500 sykdomsfremkallende. Medisinen kan ikke «vinne kampen mot infeksjonssykmennene» ved å gå til kamp mot enkeltorganismer. Hvis vi skal ha håp om å forstå hvorfor og hvordan nye sykdommer oppstår og utspiller seg, må vi anlegge et evolusjonært og økologisk perspektiv. Det betyr at vi må tåle å observere systematisk og lenge nok til å gjøre oss refleksjoner om det vi ser, uten å gripe inn med virkemidler

som vi ikke kjenner den potensielt skadelige rekkevidden av.

– For en kliniker kan det høres ganske kynisk og i alle fall pedagogisk utfordrende ut.

– Jeg ser at forskeren og terapeuten kan komme på kollisjonskurs. Vår terapeutiske kultur er gjennomsyret av en godhetstankegang som trumfer alle rasjonelle argumenter. «Den som gjør det gode» er immun mot kritikk, selv om «det gode» er beviselig feil.

– For avklaringens skyld, du er ikke mot vaksinering?

– Nei, nei, nei! Å vaksinere er jo å ta naturrens egne krefter i bruk. Men det må som ellers i medisinen foreligge en indikasjon.

Vogn og Stjerne

En sen kveld for noen år siden ringte telefonen hjemme hos Elling Ulvestad. En ukjent stemme gikk rett på sak: «Er det du som kan spille gitar på «Dead flowers»?» Noen dager etter sto professoren litt skjelven på en av Bergens hippestes musikk-scener. Det ble en trigger.

– I gymnastiden spilte og sang jeg i flere band, rundt på restauranter i ukene og på «striledans» i helgene. Vi kom ofte hjem klokken tre på natten, og så var det å sprengle til heldags matteprøve dagen etter.

Voksenlivet med barn og karrierer tillot ikke et sånt liv, men etter fylte 50 har de gamle musikkvennene funnet sammen igjen. Om kort tid slippes en CD med 14 selvkrevne låter fra gruppen «Vogn». Elling Ulvestad har skrevet alle tekstene og mye av musikken.

– Vet du hva «Vogn» betyr?

– Nei.

– Få vet det. Det er et godt sunnmørsk ord for fiskeredskap.

Måltidet er nesten slutt. Vi har vært gjennom det meste og er tilbake der vi startet. Liv og død, forvaltning og forgjengelighet. Sunnmøre.

– Da jeg disputerte, holdt min far tale for doktoranden. Han gjengå en episode fra barndommen som jeg selv ikke husker. Det er kanskje de historiene vi har glemt som forteller mest om hvem vi er. Mine beste foreldre hadde tre kyr da jeg vokste opp. Den siste het Stjerne, hun hadde en hvit flekk i pannen. Hun var min favoritt. Sommeren etter at vi hadde flyttet til Bergen, kom vi kjørende tilbake mot Eikrem da vi møtte en traktor med en ku på hengeren. «Det er ho Stjerne. No skal dei sikkert slakte henne,» sa jeg. Så kjørte vi videre.

Elisabeth Swensen
elswense@online.no